

Sammanfattning

Sverige är en välfärdsstat som vilar på stabila sociala och politiska institutioner, med bland annat ett brett trygghetssystem, hög tillit till myndigheter och ett starkt civilsamhälle. Framgångssagan Sverige har medfört att bilden av Sverige och den svenska modellen under en stor del av 1900-talet har fungerat som ett föregångsland i den internationella politiska debatten. De senaste årens ökning av antalet skjutningar och sprängningar i kriminella miljöer har dock genererat stor uppmärksamhet kring den svenska brottsutvecklingen, inte bara i Sverige utan även internationellt. I flera länder har utvecklingen i Sverige använts som ett avskräckande exempel, och begreppet ”det svenska tillståndet” har myntats för att beskriva en negativ utveckling i en i övrigt välmående välfärdsstat. Förenklat kan man säga att den goda Sverige-bilden börjar att naggas i kanten till följd av gängkonflikter och det ökade skjutvapenvåldet. Det som väcker förvåning både nationellt och internationellt är att Sverige, trots goda förutsättningar med bred social och ekonomisk trygghet, upplever betydande utmaningar med brottslighet som vanligtvis associeras med länder med omfattande sociala och politiska problem.

Vilka brottsproblem har Sverige? Den svenska brottsutvecklingen kan närmast beskrivas som en paradox. Vissa typer av brott har inte ökat, medan andra har ökat mycket kraftigt. Tillgängliga data visar att våldet, på totalnivå, inte har ökat de senaste decennierna. År 2012 hade Sverige den lägsta nivån av dödligt våld under de senaste femtio åren. Samtidigt har det skett en stadig uppgång i skjutvapenrelaterade mord och sprängningar. Även den ekonomiska brottsligheten har ökat kraftigt under 2000-talet.

Mycket av den negativa brottsutvecklingen kan tillskrivas den organiserade brottsligheten i Sverige. I ett samhällsperspektiv uppfattas brottslighet i organiserad form ofta som ett större problem än brottslighet med en ensam gärningsperson. Förändringar i brottslig-

hetens organisering med fler samarbeten i brott, i synnerhet i våldsbrott och ekonomisk brottslighet, ställer hela det svenska samhället inför nya utmaningar, något som brott med en ensam gärningsman inte gör på samma sätt. Förenklat kan utvecklingen beskrivas som att vi har fått färre men värre lagöverträdare, färre men grövre brott och, framförallt, fler brott som sker inom ett kriminellt samarbete.

Mot bakgrund av denna utveckling syftar den här rapporten till att studera den organiserade brottsligheten i Sverige med fokus på dess rumsliga aspekter. I den internationella forskningen är brottslighetens geografi ett omfattande forskningsområde. Trots relativt många studier om den organiserade brottsligheten i Sverige är det dock få studier som har fokuserat på dess rumsliga aspekter. Tidigare studier har exempelvis visat att skjutvapenvåldet har en koncentration i områden som polisen definierat som utsatta områden. Även om forskningen om brottslighetens geografi och effekter i Sverige har ökat under senare år har den mest fokuserat på vissa brottstyper, inte specifikt på den organiserade brottsligheten som företeelse. En ökad förståelse för den organiserade brottslighetens geografi, mobilitet och geografiska bundenheten kopplad till olika kriminella miljöer kan ge oss bättre förutsättningar för att minska den organiserade brottslighetens handlingsutrymme.

I rapporten använder vi oss av longitudinella register för åren 2011–16 över brott och analyserar brottsliga samarbeten och den organiserade brottslighetens geografiska dimension. Specifikt tittar vi på:

1. *Vilka geografiska mönster finns, i form av skillnader och likheter i olika områdestyper? Och vilka geografiska mönster är mest framträdande?*
2. *Finns det kombinationer av brottstyper och kriminella miljöer som kännetecknar en viss typ av geografiskt område?*
3. *Vilken koppling har den organiserade brottslighetens brottsliga aktiviteter till utsatta områden?*

Bland annat undersöker vi skillnader och likheter i geografiska brottsmönster i olika kommuntyper enligt Sveriges kommuners och regioners definitioner (tidigare Sveriges kommuner och landsting, SKL), brottsligheten kopplad till utsatta områden och hur olika

typer av kriminella miljöer, såsom gatugång och MC-gång, verkar inom de olika kommuntyperna och de utsatta områdena. Analyserna genomförs baserat på geografiska aggregeringsnivåer, från polisregioner till kommuner, och inom kommunerna med särskilt fokus på utsatta områden. Studien av den kriminella organiseringens spatiala brottsmönster i den här rapporten genomförs i två steg. I det första steget placeras brottsmisstankarna med hjälp av geografiska informationssystem (GIS). På detta vis kartläggs koncentrationen och spridningen av brottsligheten i de olika kriminella miljöerna uppdelat i olika brottskategorier (såsom våldsbrott och ekonomisk brottslighet) över hela landet. I det andra steget undersöks den brottsliga aktiviteten hos individer som rör sig mellan olika kommuner i Sverige. Strukturen i dessa kommunlänkar analyseras med hjälp av nätverksanalys, där enheterna (noderna) i nätverket är kommuner och länkarna mellan kommuner uppstår när en individ har varit brottsmisstänkt i två eller flera kommuner.

Vi finner att polisregion Stockholm dominerar brottsfördelningen för de flesta kriminella miljöerna inom den organiserade brottsligheten, även när vi tar hänsyn till folkmängden. Vidare verkar en rollfördelning existera inom varje kriminell miljö (till exempel MC-gängmiljön), där cirka en tredjedel av medlemmarna i varje miljö har hög mobilitet och har varit misstänkta för brott i två eller fler polisregioner. De mobila individerna står för mellan 45 och 65 procent av alla brottsmisstankar i respektive miljö. Graden av mobilitet varierar dock med miljö, och speglar möjligtvis skillnader i graden av organisering i miljöerna. Vidare kan vi se att mobila individer generellt sett har fler brottsmisstankar per individ jämfört med icke-mobila individer. Andelen kvinnor är lägre bland de mobila individerna, både när man studerar fördelningen på miljönivå och totalt för alla individer inom den organiserade brottsligheten.

Mobila individer har också olika räckvidd, det vill säga hur de rör sig mellan kommuner i sina brottsliga gärningar. De kriminella miljöerna MC-gång och nätverk har de längsta räckvidderna och finns därigenom nästan i alla svenska kommuner med sin brottslighet. Dessa miljöer skapar dock kommunnätverk med lägre grad av klustring i snitt, vilket står i kontrast till partiella organisationer, maffia och gatugång, som tenderar att ha mellanstora värden på båda dimensionerna. Därmed framkommer tydliga mönster på miljönivå som speglar de kriminella gruppernas

organisatoriska uppbyggnad och grad av organisering. Partiella organisationer, maffia och gatugång har lägre räckvidd, men högre lokalt samarbete, vilket är ett resultat av deras starka koncentration till olika delar av landet.

Våra slutsatser visar ett antal policyrelevanta aspekter av den organiserade brottslighetens geografi. För att vända den negativa brottsutvecklingen behöver samhället öka trycket mot den organiserade brottsligheten, med fokus på våldskapitalet och den kriminella ekonomin, utan att få tunnelseende på vissa grupper, brottstyper eller individer. Organiserad brottslighet bör betraktas som ett ekosystem där de osynliga delarna drar nytta av de synliga delarna och vice versa. Denna rapport belyser vissa geografiska aspekter av detta ekosystem.

Rapporten visar också på ett samspel mellan kriminellt samarbete på flera nivåer. Bland annat konstaterar vi att det finns mobila individer inom gängen som inte bara kan flytta människor, pengar och varor, men också som fungerar metaforiskt som humlor som pollinerar blomväxter och sprider pollen. Dessa mobila gängmedlemmar skapar därigenom nya kontakter och affärsmöjligheter på nya orter.

Vidare konstaterar vi att täckningsgraden, det vill säga i vilken grad brottsmisstankar under analysperioden kan förknippas med en geografisk plats, är som lägst gällande ekonomisk brottslighet. Detta innebär att en djupare förståelse av denna brottstyp kräver andra källor än den geografiska.

För att nå framgång med det brottsbekämpande arbetet måste även djupare kunskap och förståelse av den kriminella ekonomins roll som kapitalgenerator och kriminell drivkraft utvecklas. Likaså behöver vi veta mer om specialiseringen inom den organiserade brottsligheten. Samhällets insatser för att reducera sårbarheter ska ske tidigare, helst redan innan kraftigare förändringar på systemnivå sker. Detta kräver att Polismyndigheten i samverkan med andra myndigheter och intressenter blir bättre på att systematiskt och kontinuerligt identifiera och reducera strategiska sårbarheter i de samhällsbärande systemen samt, i proaktivt syfte, vidta åtgärder för att förhindra att sådana sårbarheter uppstår. Till exempel kan utökade kontroller och sanktioner när det kommer till förmåner från välfärdssystemen och närmare samverkan med näringslivet för att försvåra för bedrägerier vara några av dessa åtgärder.

Utifrån det faktum att Sverige är ett av världens mest resursstarka och digitaliserade länder har vi som samhälle goda förutsättningar för att, med rätt åtgärder, arbeta proaktivt för att minska den kriminella exploateringen och reducera den organiserade brottslighetens organiseringsförmåga. Vi har i den här rapporten studerat den organiserade brottslighetens rumsliga aspekter. Förhoppningsvis kan denna rapport vara en pusselbit i vår gemensamma strävan efter träffsäkra åtgärder mot den kriminalitet som för närvarande skakar vårt samhälle.